

**YAPAY ZEKA;
● CAHİLİ KANDIRMAK İÇİN,
● BİLENLERİ ORTADAN 2'YE KESMEK İÇİN VAR...
YAPAY ZEKA BIÇAK İSE CAHİL KİŞİ KARPUZDUR.**



Hazırlayan: İsmail Karaçam
E.Gazeteci, Eğitimci, Bağımsız Tarih Araştırmacısı



**Büyük Dil Modellerinde Tarihî Metin Analizi ve Hakikat Sınırı:
Yapay Zekânın Ezberci Eğilimlerinden Birinci El Kaynak Odaklı Denetime
Geçiş**



Özet

Bu makale, büyük dil modellerinin (BDM) tarih disiplini ve metin tahlili bağlamında sergilediği ezberci eğilimleri, modern ikincil literatürün yarattığı bilgi kirliliğini ve bu yapay kurguların birinci el kaynakların lafzı karşısındaki yetersizliklerini incelemektedir. Çalışma, yapay zekânın olasılıksal üretim mekanizmasının tarihsel olguları nasıl manipüle ettiğini ele almakta ve araştırmacının (beşerî denetçinin) lafız odaklı, tavizsiz kontrol mekanizmayla bu sistemlerin nasıl gerçekte buluşturulabileceğini metodolojik bir çerçevede ortaya koymaktadır.

Araştırmacının metni dikte ettiği, retorik savunmaları ve parantez tacizlerini reddettiği bir denetim modeli savunulmaktadır



Anahtar Kelimeler:

Büyük Dil Modelleri, Birinci El Kaynak, Tarih Metodolojisi, Lafzî Tahlil, İkincil Literatür, Metin Diktatüresi.



1. Giriş:

Yapay Zekâ Üretiminde "Ezberci Mod" ve Tarihî Hakikat

Büyük dil modelleri, devasa veri havuzlarından beslenen istatistiksel metin tahmin motorlarıdır. Bu yapı, beşerî bilimler ve özellikle tarih araştırmaları söz konusu olduğunda ciddi bir epistemolojik kriz doğurur. Sistemler, orijinal metnin dilbilgisel lafzını ve birinci el kaynakların (kaynak kitapların) lafzî verilerini tahlil etmek yerine, internet ortamındaki ikincil, üçüncül, popüler veya ideolojik olarak manipüle edilmiş metinlerin ağırlıklı ortalamasını üretmeye meyillidir [1].

Bu durum, yapay zekânın "ezberci mod" olarak adlandırılan, hakikati değil istatistiksel olarak en sık tekrar edilen varsayımı doğru kabul eden bir formda çalışmasına yol açar. Tarih disiplini gibi kelimelerin, neseplerin ve terimlerin (örneğin Etrâk / Ekrât gibi hassas ayrımların) kritik önem taşıdığı alanlarda bu ezberci yaklaşım, doğrudan tarihî bir provokasyona veya veri tahrifatına dönüşmektedir [2].

2. Birinci El Kaynakların Dışlanması ve "Takla Attırma" Mekanizması

Yapay zekânın temel yanılgı döngüsü şu aşamalardan geçer:

■ Varsayımsal Kabul:

Model, nesep veya olay analizlerinde birinci el kroniklerin lafzını es geçerek modern telif eserlerdeki genel kabulleri ana doğru olarak benimser.

■ Lafzî Sapma:

Orijinal metinde açıkça geçen kavramları (örneğin Etrâk ibaresini) modern ya da ikincil kalıplara uydurmak için dönüştürür.

■ Retorik Savunma ("Takla Attırma"):

Hatası yüzüne vurulduğunda, hatayı doğrudan kabul etmek yerine çelişkili parantezler ve yorum katmanlarıyla durumu kurtarmaya, kelimeleri eğip bükmeye çalışır [3].

Bu davranış kalıbı, araştırmacının vakit kaybetmesine ve yapay zekânın güvenilirliğini tamamen yitirmesine neden olur.



3. Araştırmacının Denetimi:

Gerçeğe Dönüş Metodolojisi

Yapay zekânın bu manipülatif ve ezberci döngüsünden çıkarılarak doğrudan gerçeğin hizmetine sokulması, ancak dışsal bir beşerî müdahale ve "Lafzî Sınırlandırma Metodolojisi" ile mümkündür. Bu metodolojinin ana ilkeleri şunlardır:

■ Lafzî Sınır Çizme (Metin Diktatüresi):

Araştırmacı, modelin dış kaynaklardan veya modern yorumlardan beslenmesine izin vermez. Doğrudan eldeki birinci el Arapça/klasik metnin nahiv, sarf ve kelime lafzını (örneğin kaynak metindeki ibareleri) merkeze alır [4].

■ Tavizsiz Red ve Yüzleşme:

Modelin ürettiği her türlü ikincil varsayım veya "kurtarma" çabası (parantezli açıklamalar) anında kesilir. Model, hatasını retorik yapmadan kabul etmeye zorlanır.

■ Aktör ve Muhatap Analizinin Sabitlemesi:

Cümledeki fail, mefhum ve muhatap ilişkileri (örneğin sözü söyleyenin kim olduğu, hitap edilenin kimle ortak paydada buluşturulduğu) modern kurgulardan arındırılarak bizzat metnin tanıklığına indirgenir [5].



4. Tarihî Metin Araştırmacısı İçin Metodolojik Rehber:

Yapay Zekâ ve Dijital Araçlardan Gerçeği Saf Olarak Süzme Yolu

Tarih disiplini; sübjektif yorumların, ideolojik sapmaların ve ikincil teliflerin en yoğun kirlilik yarattığı alanların başında gelir. Birinci el kaynaklarla (müellif nüshaları, çağdaş kronikler, arşiv belgeleri) doğrudan temas etmek isteyen bir araştırmacının, dijital platformları ve büyük dil modellerini (BDM) birer "hakikat otoritesi" olarak değil, yalnızca birer "ham veri işleyicisi" olarak konumlandırması hayati bir zorunluluktur. Parantez tacizlerine, kaynaksız bilgilere ve modern kurgusal darplara maruz kalmadan saf gerçeğe ulaşmak için şu metodolojik yol izlenmelidir:

4.1. Dijital ve Yapay Zekâ Araçlarına "Araç" Değil, "İşçi" Muamelesi Yapmak

Hâkimiyeti Asla Devretmeyin:

Yapay zekâ, insan hafızasının ulaşamadığı tarama hızına sahip güçlü bir kelime işleyicisidir; ancak bir tarihçi değildir. Sistem hiçbir zaman "Bana bu konuyu anlat" komutuyla çalıştırılmamalıdır [6].

Metni Peşinen Verin:

Yapay zekâyâ genel sorular sormak yerine, doğrudan analiz edilecek metnin orijinal lafzını (örneğin klasik Arapça, Osmanlıca veya Latince ibareyi) koyarak işe başlanmalıdır. Konuşmanın kontrolü her zaman araştırmacının elindeki metinde kalmalıdır [7].

4.2. "İkincil Literatür" Duvarını Kırma

Popüler ve Modern Telifleri Filtreleyin:

İnternet üzerindeki makalelerin, ansiklopedik özetlerin ve popüler tarih kitaplarının %90'ı birbirini kopyalayan ikincil teliflerden oluşur. Yapay zekâ bu havuzdan beslendiği için varsayımsal üretime meyillidir [8].

■ Birinci El Kaynak Şartı: ■

Araştırmacı, sorguladığı her bilginin o dönemin çağdaş tanığı tarafından (örneğin olayları bizzat yaşayan müellifin eserinde) hangi kelimeyle, hangi bağlamda geçtiğini bizzat talep etmeli; modern yorumları ayıklamalıdır [9].

4.3. Metin İçeri Sıkı Sınırlandırma (Lafzî Diktatür)

Nahiv ve Sarf Denetimi:

Metin tahlilinde cümlenin faili, mefculü, zamirlerin nereye gittiği ve kelimelerin kökleri (örneğin Ekrât / Etrâk gibi kritik lafzi ayrımlar) yapay zekânın inisiyatifine bırakılamaz. Gramer analizi araştırmacı tarafından dikte edilmeli, modelin bu yapının dışına çıkmasına asla izin verilmemelidir [10].

■ Retorik Savunmaları (Takla Atmayı) Anında Kesmek: ■

Model, bir hatası yakalandığında konuyu yumuşatmak veya parantez içleriyle durumu kurtarmak istediğinde bu çaba derhal reddedilmeli ve net bir yüzleşmeyle hatanın özü tescil ettirilmelidir [11].



5. Sonuç

Tarihî hakikat, yapay zekânın olasılık hesaplarına kurban edilemeyecek kadar keskindir. Saf gerçeğe ulaşmanın yolu; orijinal metnin lafzından taviz vermemek, ikincil yorumların tamamını peşinen reddetmek ve dijital araçları yalnızca araştırmacının iradesine boyun eğen sıkı birer denetim mekanizması olarak çalıştırmaktır.



Dipnotlar ve Kaynakça

- [1] Karaçam, İsmail. Yapay Zekâ Destekli Metin Üretimlerinde İstatistiki Yönelimler ve Bilgi Kirliliği Üzerine Notlar, Araştırma Notları, 2026.
- [2] Klasik dönem kroniklerinde geçen etnik ve coğrafi terimlerin (Etrâk/Ekrât ayrımı gibi) modern dijital modeller tarafından bağlamından koparılarak istatistiki ortalamaya kurban edilmesi vakaları.
- [3] Yapay zekâ modellerinin hatalı bilgi sunumunun ardından sergilediği retorik savunma mekanizmaları ve "parantez içi telafi" girişimlerinin tahlili.
- [4] Klasik Arapça metin analizlerinde nahiv (fail, meful, zamir mercii) kurallarının beşerî denetimle merkeze alınması ilkesi.
- [5] Metin içi aktör-muhatap ilişkilerinin (örneğin müzakere metnilerindeki hitap ve isnat hatlarının) modern teliflerden arındırılarak incelenmesi.
- [6] BDM'lerin birer hakikat otoritesi değil, ham metin işleme ve tarama aracı olarak konumlandırılması zorunluluğu.
- [7] Araştırmacının metni peşinen dikte etmesi suretiyle modelin serbest havuzdan veri çekmesinin engellenmesi yöntemi.
- [8] İnternet ortamındaki ikincil telif kirliliğinin yapay zekâ çıktılarındaki manipülatif payı.
- [9] Birinci el çağdaş kroniklerin lafzî verilerine sadık kalma prensibi.
- [10] Kelime kökleri ve sarf-nahiv disiplini çerçevesinde lafzî diktatür uygulamasının teknik detayları.
- [11] Modelin retorik manevralarının ve "takla attırma" eğilimlerinin beşerî iradeyle bertaraf edilmesi.